

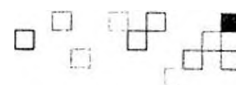
Recenzja rozprawy doktorskiej p. mgr Karoliny Kurowskiej pt. *Asymmetrical Portrayal of Gender in Magazines for Men with Particular Reference to Sexuality*

Rozprawa doktorska p. mgr Karoliny Kurowskiej poświęcona jest językowemu obrazowi kobiety i mężczyzny, widzianemu przez pryzmat seksualności obojga płci, jaki wyłania się z czterech amerykańskich czasopism kierowanych do mężczyzn: *Men's Health*, *Maxim*, *Playboy* i *Penthouse*. Analiza przeprowadzona jest na gruncie językoznawstwa kognitywnego w ramach teorii metafory konceptualnej zaproponowanej przez Lakoffa i Johnsona (1980), rozwijanej przez zwolenników tej teorii oraz jej twórców.

Podstawowymi narzędziami metodologicznymi przyjętymi przez Doktorantkę są tzw. *wyidealizowane modele kognitywne* (Idealized Cognitive Models–ICMs) – struktury poznawcze umysłu porządkujące naszą wiedzę o świecie, nadające strukturę tzw. *przestrzeniom mentalnych* (por. Lakoff 1978/2011, *Kobiety, ogień i rzeczy niebezpieczne*, s. 66). Przestrzenie mentalne, to według G. Fauconniera i M. Turnera „konceptualne pakiety pojęciowe konstruowane podczas myślenia i mówienia dla celów doraźnego rozumienia i działania. Są [to] niekompletne zbiory, strukturyzowane za pomocą ram i modeli kognitywnych” (G. Fauconnier and M. Turner. 2002. *The Way We Think*, s. 102; por. A. Libura 2007. *Amalgamaty kognitywne w sztuce*, s. 16).

W myśl teorii Lakoffa (1987), każdy ICM jest kategorią całościową, gestalem, ustrukturyzowanym według (tamże)

- (i) zasady struktury propozycjonalnej, jak w ramach Fillmore'a,
- (ii) zasady struktury schematyczno-wyobrażeniowej, jak w gramatyce kognitywnej Langackera,
- (iii) zasady rzutowania metaforycznego, jak w opisie Lakoffa i Johnsona,
- (iv) zasady rzutowania metonimicznego, również jak u Lakoffa i Johnsona.

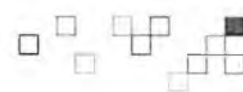
Dwie ostatnie zasady – zasada rzutowania metaforycznego oraz zasada rzutowania metonimicznego – leżą u podstaw analizy kognitywnej zaproponowanej przez Doktorantkę.

Na obszerną rozprawę (356 stron) p. mgr Karoliny Kurowskiej składają się cztery rozdziały, reprezentatywna literatura cytowana (ponad 300 pozycji), oraz liczne źródła typu on-line wraz ze świetnie udokumentowanymi źródłami materiału empirycznego. Rozprawę kończą podsumowanie w języku angielskim i streszczenie w języku polskim. Analiza bazuje przeprowadzona jest kompetentnie i klarownie.

Rozdział 1 rozprawy przedstawia podstawowe założenia językoznawstwa kognitywnego ze szczególnym uwzględnieniem kategoryzacji, pojęciu prototypu, a także metafory i metonimii. W rozdziale 2-gim Autorka podejmuje problematykę genderową – omawia związek płci z językiem, koncentrując się na pojęciach tabu, seksu i eufemizmu. Rozdziały 1 i 2 stanowią podstawę do analiz materiału empirycznego, jakie Doktorantka przeprowadza w rozdziałach 3-cim i 4-tym rozprawy. W rozdziale 3-cim, bazując na materiale badawczym pochodzącym z w. wym. czasopism, Autorka omawia cechy charakterystyczne języka mediów – w szczególności „androcentrycznej” manipulacji leżącej u podstaw stereotypowego obrazu kobiet i mężczyzn. W rozdziale 4-tym, ostatnim, bazując na materiale leksykalnym oraz użyciu w rzeczonych magazynach metafor i metonimii, Doktorantka wyodrębnia atrybuty wchodzące w skład domen źródłowych i docelowych metafor związanych ze sferą seksualną kobiet i mężczyzn.

Cele pracy są jasno zakreślone. Rozprawa ma na celu ujęcie związków płci wyłaniających się z analizowanego materiału empirycznego, omawia rolę mediów w kreowaniu wizerunku płci oraz opisuje zjawiska nierówności płci i dyskryminacji, jakie odzwierciedla językowy sposób kodowania różnych przejawów seksu w magazynach kierowanych do mężczyzn. Należy podkreślić, iż cele wyznaczone w rozprawie cele są konsekwentnie realizowane przez Autorkę.

Mam dwie uwagi, jakie nasunęły mi się podczas lektury rozprawy do wykorzystania przez Autorkę w przypadku podjęcia przez Nią dalszej pracy nad tekstem i ew. przygotowania rozprawy do druku.

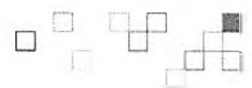

Moja pierwsza uwaga dotyczy językowego obrazu kobiety i jej seksualności, jaki wyłania się z przeprowadzonej przez Doktorantkę analizy materiału językowego pochodzącego z czasopism, których adresatem są mężczyźni. Jest to obraz jednostronny – kreowany właśnie przez mężczyzn. Interesujące byłoby tu porównanie „męskiego punktu widzenia” na seksualność kobiety i mężczyzny z językowym obrazem kobiecej seksualności, jaki kreują czasopisma kierowane do kobiet. Z metodologicznego punktu widzenia wszelkie kontrastywne analizy mają tę przewagę nad nie-kontrastywnymi ujęciami, ponieważ są „lepiej uteoretyzowane”, co pozwala badaczowi głębiej wniknąć w istotę problemu, w jego złożoność. Studia tego typu pozwalają dostrzec szereg przejawów i uwarunkowań danego zjawiska, których „nie widać na pierwszy rzut oka”. Na przykład twórcze wykorzystanie przez Autorkę pojęcia *poziomu metaforycznego uogólnienia* ((metaphorical) level of generality) (por. s. 62 rozprawy), związanego z podstawowym i nie podstawowym poziomem kategoryzacji, pozwoliłoby skonstruować męskie i kobiece ICM-y seksualności o większym stopniu ziarnistości, a tym samym rzuciłoby więcej światła na mechanizmy użycia leksykalnych środków wyrazu opisujących seksualność płci w odnośnych tekstach. Zestawienie męskiego i kobiecego światopoglądu pozwoliłoby np. Autorce zweryfikować tezę Morana, cytowaną w rozprawie na s.156). Pisze Moran (przekład HK).

Pod wieloma względami widać także wyraźny kontrast między męskimi i kobiecymi magazynami. Na przykład, podczas gdy ciało kobiety i jego udoskonalanie w magazynach dla kobiet jest zestawiane ze spojrzeniem męskim, w męskich magazynach, tam gdzie jest mowa o ciele mężczyzny, brak jest kobiecego spojrzenia. Istnieje także różnica między sposobem, w jakim seks jest przedstawiany w obydwu typach czasopism. W czasopismach dla kobiet kobiecość i seks silnie powiązane są ze związkiem między partnerami, miłością romantyczną i bliskością, w magazynach męskich natomiast seks jest traktowany jako cecha indywidualizmu; akcent pada tu na hedonistyczny, przypadkowy i rekreacyjny aspekt seksu.

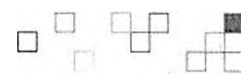
Już w tym fragmencie widać wyraźnie istotę wartościowania związanego z perspektywą, która jest podstawowym elementem analizy kognitywnej. Z jednej strony mamy tu do czynienia z „przypadkowym, hedonistycznym i rekreacyjnym” seksem w czasopismach „męskich”, który w ogólnym odbiorze nacechowany jest negatywnie, z drugiej zaś strony

„uczuciem romantycznym i seksem”, nacechowanym pozytywnie, widzianym z pozycji kobiety. Szkoda zatem, że Autorka, charakteryzując skrótowo seksualność kobietą „widzianą oczyma kobiet” w części 3.5.1.1 i 3.5.1.2 rozprawy, nie wprowadziła do *analizy* ICM-ów w rozdziale 3-cim lub 4-tym (lub w obu rozdziałach) elementu aksjologicznego. Byłoby to o tyle uzasadnione, że w rozprawie Doktorantka wyraźnie powołuje się na prace i analizy aksjologiczne proponowane przez Tomasza Krzeszowskiego i Piotra Cymbalistę. Prowadzi to mnie do uwagi drugiej, związanej bezpośrednio z metodologicznymi podstawami przyjętej przez Doktorantkę analizy.

Za podstawę analizy Doktorantka przyjęła, o czym wspomniałem wyżej, teorię ICM-ów George’a Lakoffa, kładąc nacisk na metaforę konceptualną i metonimię jako elementy składowe ICM-u. Rozdział 3-ci poświęciła Doktorantka metonimii ICM-ów seksualności kobiety i mężczyzny, rozdział 4-ty zaś – metaforom tychże ICM-ów. W szczególności w rozdziale 3-cim przedstawiła strukturę metonimiczną odnośnych ICM-ów, formułując modele metonimiczne (submodels) ICM-ów, odnoszące się do CIAŁA (body), MODY (fashion and clothes), WYGLĄDU (physical traits), AKTYWNOŚCI (physical processes and activities) i in. W rozdziale 4-tym natomiast skoncentrowała się na opisie przenośnego języka erotycznego, kodującego takie metafory konceptualne jak np. SEKS TO OGIEŃ (SEX IS FIRE), OSOBA PODNIECONA TO RZECZ PŁONĄCA (THE PERSON AROUSED IS THE THING BURNING), ORGAZM TO EKSPLOZJA (ORGASM IS AN EXPLOSION), ORGAZM TO ŚMIERĆ (ORGASM IS DEATH) itd.

W rozprawie brakuje mi – obok wyżej wspomnianego *systemowo ujętego* aspektu aksjologicznego – próby pokazania, na czym polega interakcja między relacjami metonimicznymi i metaforycznymi w kreowaniu obrazów seksualności kobiet i mężczyzn, wyłaniających się z tekstów odnośnych magazynów. Rozdział 1-szy rozprawy zawiera przecież podrozdział zatytułowany „Metaphor-Metonymy Interaction” (s. 75). Zachęcałbym zatem Autorkę – w przypadku podjęcia przez Nią dalszych prac nad rozprawą – aby poświęciła więcej uwagi interakcji „metafora-metonimia” w odniesieniu do konceptualizacji uczuć – miłości (LOVE emotion), lecz także gniewu/złości (ANGER emotion) lub szczęścia/radości (HAPPINESS/JOY emotion) – czyli emocji związanych z seksualnością. Posługując się pojęciem *scenariusza* (scenario) danego pojęcia, np.

scenariusza GNIEWU (ANGER scenario) lub scenariusza MIŁOŚCI (LOVE scenario), mogłaby Doktorantka powiązać tzw. *metonimie fizjologiczne* (physiological metonymies), kodowane przez wyrażenia językowe typu *poczerwieniał ze złości* (CZERWONA TWARZ ZA ZŁOŚĆ) z metaforami strukturyzującymi pojęcie ZŁOŚCI typu ZŁOŚĆ TO OGIEŃ (ANGER IS FIRE) lub GDY GNIEW SIĘ WZMAGA CIECZ PODNOSI SIĘ W POJEMNIKU (AS ANGER INCREASES FLUID RISES IN THE CONTAINER) (por. F. Ungerer, H-J Schmid. 2006. *An Introduction to Cognitive Linguistics*, Longman). Ponadto odwołując się do pojęcia *metafor szczegółowych* (specific metaphors), formułowanych w oparciu o *podstawowy* lub *nadrzędny poziom kategoryzacji* (basic or superordinate level categories) i *metafor generycznych*, związanych z ogólnym doświadczeniem człowieka, Doktorantka mogłaby ściślej powiązać metafory i metonimie konceptualne z wyrażeniami leksykalnymi kodującymi owe środki obrazowania. Mogłaby też – powołując się na pojęcie *dynamiki siły* (force dynamics) Leonarda Talmy’ego – spróbować „zmierzyć” siłę uczucia, np. miłości lub pożądania zawartego w konceptualizacjach MIŁOŚCI i POŻĄDANIA, ew. w konceptualizacji ROZCZAROWANIA/SMUTKU. Analizy tego rodzaju, łączące elementy teorii metafory konceptualnej z teorią dynamiki siły, zostały zaproponowane m.in. przez Zoltána Kövecsesa w jego studium *Metaphor and Emotion. Language, Culture and Body in Human Feeling* (CUP, 2000).

Konkludując, powyższe uwagi “zyczeniowe” nie wpływają jednak zasadniczo na moją pozytywną opinię dotyczącą rozprawy doktorskiej p. mgr Karoliny Kurowskiej. Praca jest starannie udokumentowana i wykonana, całkowicie spełnia kryteria stawiane rozprawom doktorskim. Doktorantka wykazała się świetną znajomością podjętej tematyki, szeroką wiedzą tak z zakresu językoznawstwa kognitywnego, jak i badań nad związkiem języka z płcią (gender studies) oraz językiem mediów. Niniejszym wnioskuje o dopuszczenie p. mgr Karoliny Kurowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Henryk Kardela

